

Βαίγγωρη

ΑΣΚΗΣΗ ΣΤΗ ΔΙΑΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ

-Ζωή Καρέλλη - δέκα χρόνια
από τό θάνατό της
-Εύχαί είς κεκοιμημένους
Προδημοσίευση

105

ΙΟΥΛΙΟΣ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ
2008

ΖΩΗ ΚΑΡΕΛΛΗ

Δέκα χρόνια από τό θάνατό της
-Ίούλιος 1998-

Όταν ξεκίνησα νά μελετῶ τό ἔργο τῆς Ζωῆς Καρέλλη μου ἦταν ἀδύνατο νά εἰσχωρήσω στήν πυκνότητα τῶν νοημάτων τοῦ ποιητικοῦ της λόγου πού ἐκφέρονταν μέσα ἀπό ὀρμαθούς λέξεων. Γιά νά ἀΦουγκραστῶ τά νοήματα καί νά τοποθετηθῶ ἀπέναντί τους ἄρχισα νά ἀντιγράψω ἀποσπάσματα ἀπό τά ποιήματά της ἢ ὀλόκληρα ποιήματα, χωρίς νά προσπαθῶ νά τά κατανοήσω μεμιάς καί νά τά ἐξηγήσω. Ἡ ἀντιγραφή, πού σημαίνει ἀδράνεια τοῦ νοός ἀπέναντι στίς ἄμεσες ἐντυπώσεις, ἀλλά καί ἕνα ἄφημα σέ κάτι ἔξω ἀπό ἐμᾶς, βοήθησε νά λειτουργήσει μέσα μου ὁ ποιητικός της λόγος, μέ τέτοιον τρόπο ὥστε πλέον νά μέ διαποτίζει καί νά μου ἀποκαλύπτεται. Ἄρχισα νά καταλαμβάνομαι ἀπό τό θάμβος μιᾶς ποιήσεως πού ὁ πλοῦτος της

προέκυπτε ἀπό τόν λόγο καθ' ἑαυτόν, χωρίς νά ἐκφέρεται μέσα ἀπό ποιητικές εἰκόνες.

Στήν ποιήση ὑπάρχει αὐτή ἡ μετάφραση, ἡ μεταρσίωση τοῦ λόγου. Μιά λέξη ἔχει ἕνα κάπως νόημα, ὅμως στήν ποιήση παίρνει μιᾶ διαφορετική χροιά. Τί κάνει αὐτό τό πράγμα; Εἶναι μιᾶ βαθύτερη ἐμπειρία τοῦ βίου, ἡ ὁποία εἶναι μυστική, δέν ἐξηγεῖται.

Στή Ζωή Καρέλλη δέν εἶναι μονάχα ὁ βαθύς προβληματισμός πάνω στα πράγματα, ἀλλά καί ἡ σημασία πού δίνει στήν ἐκλογή τῆς λέξης. Ὅχι μόνο στό ζυγισμά της, ἀλλά καί στόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο συνδέει τίς λέξεις, τήν ιδιαίτερη σημασία πού δίνει στόν λυρικό λόγο. Ἡ πνευματικότητά της ἀναδύεται ἀπό τή διαμόρφωση τοῦ ποιητικοῦ ὕλικου, τήν πετυχημένη διασύνδεση τῶν στοιχείων καί τήν πύκνωση τῶν ἐντυπώσεων, χωρίς καθόλου νά λησμονεῖται ἡ αὐστηρότητα πού σ' αὐτές τίς περιπτώσεις χρει-

άζεται. Διατηρώντας τήν ικανότητα νά παρακολουθεῖ τά πάθη της μέ διαυγή ματιά, ἔχει τή δύναμη νά τά περιγράψει σέ ὅλη τήν ἀκαταδάμαστη ὁρμή τους. Σ' αὐτήν ὀφείλουμε τήν ἀποκατάσταση τοῦ ἐπιθέτου στήν ἑλληνική ποίηση, τό ὅσοιο, μετά τήν ἐπί δεκαετίες χρήση του γιά νά ἐκφράσει πρόσκαιρους ἐνθουσιασμούς ἢ μεγαλεπήβολα ἐφήμερα συναισθήματα, σχεδόν ἐξοβελίστηκε ἀπό τήν ποίηση μετά τόν πόλεμο.

Κι εἶσαι σύ ἀπειράριστη κυμαιομένη

γράφει ἀνευθυνόμενη στή θάλασσα, φέρνοντας στή μνήμη μας τά Ναυαγίων ναύγια τοῦ Παπαδιαμάντη,

*Εἶσαι σύ γοητεύουσα μαγική
ψιθυρίζοντας μυστικά κινούμενη,
ἀπατηλή ἐπιφάνεια ἡσυχάζουσα
καί ἡ μαινομένη ἐσύ, ἔξαφνα,
πρασινωπή ὀργισμένη, τινάζεσαι,
ἡ ὁρμή σου ἠχηρή, ἠχηρότατη,
συστρεφομένη ἀναδίνεις τ' ἀμέτρητα κύματα.*

Τά ἐπιθέτά της ἐνέχουν θέση οὐσιαστικοῦ, ὁ τρόπος τῆς ἐκφορᾶς των μέσα στήν ὅλη ποιητική της οἰκονομία δίνουν τήν αἴσθηση κτερισμάτων σέ τάφο, ὅπως τά συνοδεύοντα τόν νεκρό στή μετά θάνατο ζωή του, ὅπλα, σκεύη καί κοσμήματα.

«Εἶναι στιγμές πού μέ πιάνει ἕνα εἶδος λωλάδα», μοῦ ἔλεγε. «Θυμᾶσαι τούς στίχους τοῦ Ἀχιλλέα, ὅταν σκοτώθηκε ὁ Πάτροκλος καί κλαίει πάνω στό σῶμα του; Τί ἐπιθέτα, τί πολύτιμες λέξεις! Λυπᾶμαι πού θά πεθάνω καί δέν μπορῶ νά γράψω γιά τή θέση τῶν ἐπιθέτων στήν ἑλληνική γλώσσα. Ἡ σύνθεσή της, ὀρίζει νά τήν προσέξεις. Σέ κάθε σχεδόν ἑλληνική λέξη εἶναι δεμένος ὁ ἕνας λόγος μέ τόν ἄλλον. Εἶναι ὁ παλμός τοῦ ἀνθρώπου μέ τά πράγματα, ὁ δεσμός του. Ἡ σύνθεση τοῦ λόγου στά ἑλληνικά, στά ἀρχαῖα ἰδίως φαίνεται αὐτό, ἔχει ὅλο τό βάρος, τό πάθος τοῦ ἀνθρώπου νά ἐκφραστεῖ σωστά καί ἀληθινά. Δέν ὑπάρχει, στήν ἑλληνική γραμματική, λέξη πού νά μὴν ἔχει ἕνα βαρύτερο αἶσθημα τῆς ζωῆς, τῆς συμβίωσης τῶν ἀνθρώπων, καί τῆς προσπάθειας τῶν ἀνθρώπων γιά συμβίωση. Μέ πιάνει δέος. Γιατί ὑπάρχει συνάμα καί μιὰ ψυχραιμία, θά τήν ἔλεγεσ ὠρες-ὠρες ψυχρότητα. Ἐχει ἐμπειρίες ἀφάνταστες. Δέν ζαλίζεται, φτάνει σέ ἕναν κολοφῶνα γιά

νά εκφραστεί, νά μπορέσει νά διαμορφώσει τή λέξη».

Δεκαπέντε μέρες πριν τήν τελευταίη της είχε αρχίσει νά αποσύρεται από τά εγκόσμια. Ἐπί μία εβδομάδα δέν ξάπλωνε στό κρεβάτι, ἀλλά κοιμόταν καθιστή στήν πολυθρόνα, χωρίς νά μιλά, ὡσάν τό ἀδάμαστο πνεῦμα της νά ἔδινε ὑστατή μάχη, ὡσάν τό ἀγέρωχο Φρόνημά της νά μὴν ἤθελε νά ὑποταχτεῖ στή μοῖρα του. Ὁ θάνατος τῶν ἀνθρώπων μπορεῖ νά μᾶς διδάξει περισσότερα ἀπ' ὅ,τι ἡ ζωὴ τους, γιατί συνήθως δέν διαθέτουμε τήν ὄραση γιά νά δοῦμε τόν ἄλλον ἀνθρώπο σέ ὅλο τό εὖρος τῆς παρουσίας καί τῆς προσφορᾶς του ὅσο βρίσκεται στή ζωὴ. Φωτίζονται πτυχές πού δέν εἶχαμε προσέξει, δέν εἶχαμε δεῖ, κουβέντες καί χειρονομίες πού στό Φῶς τοῦ θανάτου ἀποκαλύπτουν ἓνα κρυφὸ νόημα. Στήν ἐκφορὰ της, στήν ἐκκλησία τῆς Ἀναλήψεως, παραβρέθησαν πολὺ λίγοι, ἐνῶ στά κοιμητήρια ἦταν τριάντα δύο μόνον ἀνθρώποι. Αὐτὸ βέβαια δέν σημαίνει τίποτα γιά τήν ἴδια, ἢ γιά τό μέγεθος καί τήν ἀξία τοῦ ἔργου της. Δηλώνει ὅμως πολλὰ γιά μᾶς. Ἄγνοια, ἀδιαφορία, στομώνουν τίς αἰσθήσεις ἀποξηραίνουσαν τά αἰσθήματα. Δέν εἶναι οἱ τιμητικοὶ ἐπικήδειοι πού θὰ ἀκουστοῦν, ἀν κάποιος ὁδὸς θὰ φέρεται τό ὄνομά της — πού, παρότι εἰπώθηκε, οὔτε καί αὐτὸ ἔγινε. Εἶναι τό τί λογῆς γνώση ἔχουμε, κατὰ ὅσο συνδεόμαστε μέ τόν πραγματικὸ ἑαυτὸ μας.

Ἡ μεγαλύτερη ὀφειλή μας στή Ζωὴ Καρέλλη εἶναι ὅτι μέ τό σθένος ἐνός φρονήματος ἀνδρικοῦ κατόρθωσε νά συγκεράσει στό ἔργο της τό ἀρχαῖο ἑλληνικὸ μέ τό χριστιανικὸ πνεῦμα. Ὁ διχασμὸς τήν δοκιμάζει ἀσταμάτητα. Τί συμβαίνει ὅμως; Ἐνῶ ὁ Καβάφης μετεωρίζεται ἀνάμεσα στό «ἐν μέρει ἔθνικός, ἐν μέρει χριστιανίζων», πράγματα πού θεωρεῖ ἀγεφύρωτα καί ἀμεταμόρφωτα, ἡ Καρέλλη συνοδεύει τὴ Βαῖοφόρο καί πᾶσχει, ντύνεται τὴ Μαρία Μαγδαληνὴ καί πᾶσχει, ὅπως ντύνεται τὴν Εὐρυδίκη καί τὴν Ἀντιγόνη. Ταυτίζεται μέ τά πρόσωπα πού ἱστορεῖ χωρίς, ὡστόσο, νά ἀπεκδύεται τὸν ἑαυτὸ της, κι ἔτσι μπορεῖ καί εἰσχωρεῖ σέ ἄλλον χρόνο πού δέν εἶναι ἄμοιρος τῆς παρουσίας της. Καί ἡ Καρέλλη ἔχει ἐπίγνωση ὅτι ἡ διαδρομὴ της μέσα στὸν χρόνο δέν ἀντιστοιχεῖ ἀπλῶς στὸν ἱστορικὸ χρόνο πού τὴν προσδιορίζει ὡς Φυσικὴ παρουσία.

Ἀκόμη, σέ καιροὺς ἀνύψωτους γιά τά δεδομένα τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας καί τῆς γέση τῆς γυναίκας σ' αὐτήν, θὰ ἀντιμετωπίσει τό οἰκογενειακὸ καί κοινωνικὸ της περιβάλλον γιά νά ἐκφράσει τὴν ὀδύνη, ἀλλὰ καί τό μέγεθος

τῆς εὐθύνης γιά τή χειραφέτησή της ὡς γυναίκα, κάτι πού παρατηρεῖται στήν σκανδιναυική λογοτεχνία, ἰδίως μέ τόν Ἴψεν καί τήν Ἰνγκριντ Οὔνσπετ. Θά ὑψώσει ὅμως τό ἀνάστημά της καί στό κυριότερο πρόβλημα τοῦ καιροῦ μας, πού εἶναι τό πρόβλημα τῆς ἀντιμετώπισης τοῦ χρόνου.

Ἡ μέ διαφορετικό τρόπο βίωση τοῦ χρόνου ξεκινᾷ ἀπό τήν ἐπίγνωση τῆς Φθορᾶς, πού αἰσθάνηκε ἕνα ἠλιόλουστο ἀνοιξιάτικο πρωινό πηγαίνοντας στό νεκροταφεῖο Εὐαγγελιστρίας γιά μνημόσυνο. Ζωντανή παρουσία ἀνάμεσα στό σκοτάδι καί τό ἠλιόφως, τό σῶμα της, ζητώντας νά ἐξηγηθεῖ στό Φῶς τῆς δικαιοσύνης τοῦ θανάτου, θά προσφέρει τήν ὁμιλία γιά τήν προσέγγιση ἀόρατων καί ὁρατῶν. Μέσω μιᾶς βαθύτατης αἴσθησης τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας, ἡ ποιήτρια θά μᾶς μεταγγίσει τό αἶσθημα, πῶς ἡ ἑλληνίδα λαλιά δύναται νά προσφερθεῖ σ' αὐτούς πού τῆς προσφέρονται ὡς ὄχημα πρὸς ἐκεῖνον τόν μυστικό χῶρο, ὁ ὁποῖος ξανοίγεται ὄχι σέ πλέγματα σχηματοποιημένων ἀντιλήψεων καί ἰδεῶν, ἀλλά στήν ἀναίρεση καί τήν ἀμφιβολία. Παραίτηση ἀπό βεβαιότητες, πού ὁ χρόνος καί τὰ ἀνθρώπινα ἐπιτεύγματα σωρεύουν ἐν εἴδει δερματίνων χιτῶνων, κρυσταλλωμάτων τοῦ ζωντανοῦ σώματος.

*Διαλύομαι
στήν ἔννοια τοῦ χρόνου,
χάνομαι.
Στ' ἀόρατα τοῦ χρόνου
δάχτυλα συμφύρομαι, συντρίβομαι
καί ἡ ζῶή μου ἄνεμος τῆς στιγμῆς,
Φωνή ἀπομένει ἐναγώνια,
ἀφανίζομαι καί ζητῶ
στοῦ θανάτου τό νόημα
καταφύγιο ἀπίθανο ἐκεῖ,
νά βρεθῶ ἀκατάλυτη παρουσία.*

Ἐπίμονα καί ἐπίφωνα ἡ ποιήτρια, σέ πνεῦμα αὐστηρῆς πειθαρχίας καί συνέπειας, ἀναδιφᾷ τούς ὑδροφόρους ὀρίζοντες τοῦ ἑλληνικοῦ λόγου. Τό νόημα τῶν λέξεων, ὡσάν νά κινεῖται πέρα ἀπ' αὐτές, ὑποστηρίζεται ἀπό τούς ἤχους πού τίς συνθέτουν, ἀπό ἀντικατωπρισμούς καί ἀνταποκρίσεις

μεταξύ τῶν Φθόγγων τους. Διάβρωση συγκεκριμένων ἐνοιῶν ἀπό τή Φαντασία, συνενώνοντας τό ὀρισμένο μέ τό ἀόριστο, τή λογική ἰσχύ μέ τήν ἀγωνία τῆς ἀμφιβολίας.

Ταλαντευόμενη ἀνάμεσα στήν ὀδύνη καί τήν ἡδονή, τή λαχτάρα τῆς ὀλοκλήρωσης καί τήν ἀδυναμία προσέγγισης τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου, ὁ ἔρωτας τήν ἔλκει καί τήν ἀπωθεῖ.

Προσμένει ἀπό τόν ἄλλον ἀνθρώπο νά τήν ἀναγνωρίσει, νά πιστέψει στό ἀνθρώπινο πρόσωπο πέρα ἀπό τήν ἀφή καί τή ματιά τοῦ πηλίου καί νά ξεραφεύσει τήν ἀμφιβολία γιά τόν ἴδιο της ἑαυτό. Καί ἀπό λαχτάρα γιά τό ἀπόλυτο, στρέφεται στή μελέτη τοῦ θανάτου.

Ἐγνατία ὁδός

Κι ἐσύ τῆς Ἀψίδας πύλη στενή,

Πρός τό μέλλον τῆς μνήμης πορεία,

Τῆς ψυχῆς ὁδηγία διαρκής.

Μακρά πορεία ψυχικῶν ἀναβαθμῶν, ὡς τή Στενή Πύλη, τήν Ἀψίδα τοῦ Γαλερίου, ὅπου ὁ χρόνος δέν αἰσθητοποιεῖται στά ἀπομεινάρια τῆς ὀρμῆς καί τοῦ πάθους τῶν ἀνθρώπων πού ἔδρασαν καί πέρασαν ἀπό τήν πόλη, ἀλλά στήν ἀκίνησία τῶν ἀναγλύφων της. Εἰσερχόμενοι διά τῆς Στεινῆς Πύλης, ὅπως ὀνομάζεται καί τό πρῶτο ποίημα τῆς συλλογῆς Τό Σταυροδρόμι, ἡ ποιήτρια θά μᾶς θυμίσει ὅτι δι' αὐτῆς, τώρα πού οἱ εὐλογημένοι καρῶί τῆς ἀσκησης ἔχουν λησμονηθεῖ, μπορεῖ κανείς νά ἀφυωνιστεῖ πρὸς τή ζωή τήν ἐντός μας καί γύρω μας πεποικιλμένη.

Στή Στενή Πύλη, ἡ Ζωή Καρέλλη προσπαθεῖ νά βρεῖ ἐξήγηση τῆς δοκιμαζόμενης ὑπαρξῆς της στήν ἱστορία τῆς γενέτειράς της πόλεως Θεσσαλονίκης, ἀντικρίζοντάς την ὡς σημείο στάσεως, ἀλλά καί ζεύξεως τῶν ἀντιθέτων στήν ἀέναο ροή, ἕναν τόπο πού τῆς Φανερόνεται ὡς σημείο αἰωνιότητος μέσα στό ἐφήμερο. Ἔως τό τελευταῖο ποίημα τῆς συλλογῆς, Τό Πανδοχεῖο, ὅπου καί ὁ τόπος τῆς ἐκλογῆς, ὄχι γιά νά ἐκλέξει, ἀλλά γιά νά ἐκλεγῆ, κάτι πού κατά τόν Σεστῶβ σημαίνει τήν ὑπέριστατη ἐλευθερία: Δῶθε μόνο ἢ τό ἐκεῖ; Ὁ διχασμός τῆς ἀμφιβολίας μέσα στόν χῶρο καί τόν χρόνο, πού τελικά ἀναιρεῖται καθῶς πρόσωπα καί πράγματα περνοῦν ἀπό μέσα της. Οἱ κουβέντες τῆς καθημερινότητος πού στό Πανδοχεῖο ἀντηχοῦν, δέν

άπηχοῦν ἀπλῶς διατυπώσεις τῆς ἀδιάφορης καθημερινῆς ζωῆς. Ἀντικατοπτρίζουν βαθιά ταπεινώση.

Ἐνας θεατρολόγος σέ κάποιον θεατρικό συνέδριο πού ἔτυχε νά παρευρεθῶ, εἶπε πῶς τό ἑλληνικό θέατρο στρέφεται πρὸς τή μνήμη καί στήν διά τῆς μνήμης προσέγγιση τῶν πραγμάτων. Δέν θά εἶχα ἄδικο νά ὑποστηρίξω ὅτι ἡ Καρέλλη ἀπό τό 1960 πραγματώσε τήν διά τῆς μνήμης σφουρηλάτηση μιᾶς ἐρμηνευτικῆς τῶν πραγμάτων συνείδησης. Στό τελευταῖο θεατρικό τῆς ἔργο, *Περιμένοντας τή Μαρίνα*, ἀνοίγονται νέοι δρόμοι. Ἡ Μαρίνα εἶναι ἕνα πρόσωπο πού δέν ἐμφανίζεται καθόλου, μιά νεαρή κοπέλα πού αὐτοκτονεῖ, καί ἀκούγεται μόνο ἡ Φωνή τῆς, ὅταν ὁ πατέρας τῆς βρίσκει τό ἡμερολόγιό τῆς καί τό διαβάζει στά ὑπόλοιπα μέλη τῆς οἰκογένειας, στή μητέρα καί τή θεία τῆς. Τό *Περιμένοντας τή Μαρίνα* ἀποτελεῖ πρόκληση πρὸς τή σημερινή ἑλληνική κοινωνία. Ἡ δράση, ὄντας ὅλως διόλου ἐσωτερική, ἀπομακρύνει ἀπ' τό Φτιαχτό, Φέροντάς μας, χωρίς Φωνασκίες, κοντά στίς οὐσιαστικές ψυχικές διεργασίες τῶν προσώπων.

ΦΩΝΗ: Σέ ποιόν νά μιλήσω; Ὅλοι στό σπίτι μου φοβοῦνται. Ὁ πατέρας μου πού προσπαθεῖ νά συμμαζεύεται στήν καθημερινή, συνηθισμένη ἐργασία του, ἐκεῖ, νά μὴν τόν βρεῖ τίποτα καί τόν χτυπήσει. Ὅσο γίνεται πιά ἀφανής, στή μέτρια ἀπασχόλησή του. Φοβᾶται κι αὐτός. Ἐγώ ἔχω καί τοῦτο τόν φόβο μέσα μου. Τόν ξεχωρίζω γλοιώδη πάνω στή στάση τοῦ σώματός μου. Ἡ μητέρα μου ζεῖ μέ τόν φόβο. Μοῦ ἔχει πεῖ πῶς γύρω τῆς αἰσθάνεται παρουσίες μυστικές. Πότε τήν φοβερίζουν, πότε τήν ὀρμηνεύουν. Βλέπει ὄνειρα καί θέλει νά μοῦ τά ἐξηγεῖ. Ἡ θεία μου φοβᾶται τόν Θεό. Φοβᾶται τήν ἀμαρτία. Παντοῦ βλέπει τήν ἀμαρτία καί τήν φοβᾶται. Κι ὅταν ἔρχεται ἀπό τήν ἐκκλησία, ἀντί νᾶναι γαληνεμένη, δείχνει τόν φόβο τῆς.

Ἄχ, λίγος καθαρός ἀέρας.

Καί ὅλα τά σπίτια λοιπῶν... Δέν εἶναι δυνατόν νά εἶναι ἔτσι ὅλα τά σπίτια τῶν ἀνθρώπων. Γιατί βλέπω ἐγώ ἔτσι τό δικό μου; Νά Φύγω. Ποῦ νά πάω ὅταν αἰσθάνομαι πῶς τό κακό εἶναι μέσα μου; Τί περιμένω; Τίποτα δέν ἔρχεται καί δέν μπορῶ νά στηριχθῶ σ' αὐτόν πού ἀγάπησα. Δέν μέ καταλαβαίνει. Ἡ μήπως μέ καταλαβαίνει, μέ γνωρίζει καλύτερα ἐκεῖνος ἀπ' ὅτι ἐγώ τόν ἴδιο ἐαυτό μου. Δέν ἀντέχω νά ἀντιμετωπίσω τήν ἀλήθεια. Ὁ Λευτέρης αἰσθάνεται

τόν σιχαμερό Φόβο μου, τήν άδυναμία μου κι άπομακρύνεται. Είμαι ο ίδιος τόσο ζωντανός. Αίσθάνομαι τήν ανάγκη νά άκουμπήσω, νά σκαλωθῶ πάνω του... και τό βλέπω καθαρά πώς γι' αυτό έξαφνα μέ άποστρέφεται. Και τότε σιχαινομαι πιο πολύ τόν έαυτό μου που μπορεί νά μεταδώσει τή Φθορά του. 'Ο Λευτέρης φυλάγεται από ένστικτο. Φυλάγεται από τήν άρρωστη ψυχή μου. Θέλω νά του πῶ «σ' αγαπῶ» και δέν άρθρώνεται ή λέξη στό στόμα μου. Νά φύγω. 'Η μάνα μου μέ τό πάθος της, ο πατέρας μου μέ τήν δειλή του στοργή, ή θεία μου μέ τήν προσευχή της, τή γεμάτη καχυποψία, μέσα στό μέτριο σπίτι μας... Μεγάλες προσδοκίες, χαλασμένα ιδανικά, άρρωστη πίστη. Νά παραδοθῶ στήν αδράνεια, νά ήσυχάσω, νά μήν έχω νά μάχομαι. Δέν ξέρω νά χτυπήσω κι έρχεται ή ὄρα που άμφιβάλλω αν αγαπῶ. Βλέπω παντού εικόνες θανάτων φρικτές. 'Όλα όσα άκούω, όσα μαθαίνω... Σάν νά είναι νά όρμήσουν επάνω μου οι άπανθρωπίες και ή σκληρότητα... Θέλω νά ήσυχάσω...

Μετά τήν ανάλυση της διαπάλης των συναισθημάτων, τό πέρασ άκαρπων συζητήσεων, μετά τήν όλη πορεία, πορεία ψυχής που δεσμεύεται μόνον άπ' τό άπόλυτο, τό δέος για τό ανεξιχνίαστο της ανθρωπίνης μοίρας και τό έρώτημα για της θυσίας τό νόημα, εξακολουθουν νά τή διακατέχουν. Καθώς διαφοροποιείται από οποιαδήποτε κοινή αντίληψη ζωής, ή δοκιμασία του πειρασμού άποκτά χροιά διαφορετική. Κύριε, μή μου δίνεις τήν όδύνη που περιέχω, είναι ο πρώτος στίχος ίκεσίας και προσευχής, μέ τόν όποιον ή Καρέλλη ξεκινά, αναλαμβάνοντας μέ πλήρη ευθύνη τή μοίρα της, μετά τή διάψευση και τόν άφανισμό του θρησκευτικού αισθήματος, όπως τό είχε ζησει στό περιβάλλον της προπολεμικής αστικής τάξης της Θεσσαλονίκης, μέ τούς αυστηρούς της αστούς. 'Ο στίχος αυτός έρχεται σε μία στιγμή αναστροφής προς τά ένδότερα της ύπαρξεως, ένα άδειασμα του έαυτου, όπου άκούγεται νά όμιλεί τό σῶμα πνευματικά. Τέτοιες στιγμές τά εκκληκτα και άπορημένα μάτια μας ανοίγονται προς τό άγνωστο, σε κόσμους που άγνοούμε, και μοιάζουν νά περιμένουν στό σκοτάδι τήν έλαμψη που θά τούς φωτίσει, θά τούς φανερώσει στό φῶς, καθώς αναδύονται τά πράγματα όσαν νά μήν είχαν είπωθῆ ποτέ, καινούρια και άφθαρτα.

Στό θεατρικό της έργο 'Ορέστης, θά δώσει τή δική της άπάντηση στήν πάλη της μέ τά πάθη. Δέν είναι ή λύση ή καθαρήτῆρια του αίματος που θά γαληνέψει τήν πάσχουσα διάνοιά της και θά εξαγνίσει τά ανθρωπώινα.

Εἶναι ἡ συγχώρεση πού θά γιατρέψει τίς πληγές καί ἡ ἀγάπη, πού ἐξαγοράζοντας τόν πόνο, θά καθαρίσει τόν ρύπο τῶν ἀνθρωπίνων παθῶν. Μαρτύριο καί μαρτυρία τῆς ποιήτριας πού ἡ διάνοιά της, μὴ γνωρίζοντας ἀνάπαυση, κυοφορεῖ καί τίκτει.

Ἡ διά τῆς μνήμης προσέγγιση τοῦ κόσμου, ἡ πάλη μέ τίς σκιές πού σκοραῖζει τό Φῶς τῆς ἐσπέρας, γιά νά ἀναπαραχθῆ ὄχι τό γεγονός, πού ἔχει κίόλας παραδοθῆ στίς Φλόγες, ἀλλά ἡ αἴσθησις καί ἡ ἀτμόσφαιρα πού τό συνθέτουν, ἀκίνητοῦν τόν χρόνο. Ἀκούγεται ὁ λόγος ὁ ὁποῖος ἔχει ἀποτινάξει τόν ὕπνο, ὅπου δέν χωροῦν τερτίγια καί σκαριφήματα, ὁ λόγος ὡς καθρέφτης τῆς ἀληθείας. Ὁ λόγος κρίνει, ὁ λόγος εἰκονίζει τό πραγματικό μας πρόσωπο.

Σ' αὐτή τῆ δοκιμασία καί σ' αὐτή τήν ἀναζήτηση ἔγκειται ὁ βαθύτερος χαρακτήρας τοῦ ἔργου της: διά τῆς ἀμφιβολίας κρούει τή θύρα τῆς πίστης. Καθώς, πληρώντας μέ τήν ποιητική της τό ἄδειο κέλυφος τοῦ ἀνθρώπινου σώματος, μέ τούς Φθόγγους τοῦ ποιητικοῦ λόγου, τῶν ἐπιθέτων τήν ἠχώ, συνοδευτικά τοῦ ἤχου τῆς Φωνῆς πού νερό καθαρτήριο τά πῆλινα χεῖλη προφέρουν, οἱ στίχοι τοῦ ἀγίου Ρωμανοῦ τοῦ Μελωδοῦ ἀποκρίνονται:

*Νίπτει τήν πλίνθον ἡ θάλασσα
ἀποπλύνει τήν πηλόν ἡ ἄβυσσος
καί οὐκ ἀναιρεῖ τούτου τήν σύστασιν,
ἀλλά σφίγγει τήν ὑπόστασιν καί
ἀποσμήχει τήν προαίρεσιν.*

Ἀλέξανδρος Κοσματόπουλος

Ὅρθρία

Κι ὅταν τή ρώτησαν μέ λαχτάρα οἱ ἄλλοι·
«πές μας» καί πάλι, «πές μας», ρωτοῦσαν
καί τῆς τρώγαν μέ τά μάτια
τό ἀχτινοβόλο πρόσωπο
καί τῆς κολλοῦσαν τ' ἀνυπόμονα λόγια στό μέτωπο
σά νομίσματα παρακλήσεων,

γιατί εἶχαν περάσει καί περνοῦσαν
ἀγωνία κι ἀγωνίες πολύ φοβερές,
ἀμέτρητοι κίνδυνοι τῆς φθορᾶς καί τῆς πάλης,
τό καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ρημαγμένο,
οἱ ἀνοιχτοί τάφοι, τό σκοτάδι,
καταστροφή τοῦ χρόνου, Κύριε,
εἶναι λοιπόν, δυνατόν νά φτάσει
ἡ περιβλεπτή κι ἀστραφτερή σου πρωΐα!

Μίλησε, Μαρία, τά πρόποντα νοητά λόγια,
πυρέσσουσα ἡ ἀκοή μας, ἀγκαθωτή ἡ ἀνησυχία μας,
αὐτές οἱ τρεῖς μέρες τῆς ἀμφιβολίας
εἶναι αἰῶνες αἰώνων,
δῶσε τό λόγο τῆς χαρᾶς, τῆς μεταβολῆς μας,
πάρε τό τίμημα τῆς ψυχῆς μας.

«Εἶχε δέ αὐτήν τρόμος καί ἔκστασις».
πόσο ἀνυπόμονοι εἶναι συνήθως
«βραδεῖς τῆ καρδία», οἱ ἄνθρωποι,
συλλογίζεται ἡ Μαρία,
καθώς τήν κατεῖχε ἀκόμα
ἡ ἀπαστράπτουσα, λευκότατη σιωπή.
«Ἦν δέ ἰδέα αὐτοῦ ὡς ἀστραπή
καί τό ἔνδυμα αὐτοῦ λευκόν ὡς ἡ χιών.
«Οὐκ ἔστιν ὧδε, ἡγέρθη».
Ἐγείρεται θέλει νά ἐπαναλάβει
καί ἡ φωνή της ἀκούγεται σέ ὄνειρο
μονάχα, γιατί πῶς ἀλλιῶς νά ἐξηγηθεῖ
πού δέν φαίνεται στούς ἄλλους ἡ ἀπάντησι;

Δέν βλέπουν τό ἄσπρο πουλί
ν' ἀποσπᾶται ὕστερα ἀπό τόσην ἀγωνία,
παλλόμενο ἀπό πάνω της
καί πῶς νά ζήσει,
πῶς θά σταθεῖ στή ζωή ἡ Μαρία Μαγδαληνή
πού εἶδε τόν ἄγγελο κι «ἐξεθαμβώθη;»

«Νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς»
καί τ' ἄσπρο πουλί εἶναι ἡ ματωμένη καρδιά της·
πῶς νά ἐξηγηθεῖ στούς ἀνθρώπους
πού ζητοῦν τά μετά τήν βεβαιότητα;
Γι' αὐτό δέ μιλεῖ,
φαίνεται νά μὴν ὁμιλεῖ
κι ἅς ποθεῖ τόσο ν' ἀκουστεῖ ἡ φωνή της.

Κι ἡ ἀκοή της εἶναι γεμάτη
ἀπό χρυσούς κύκλους ἤχων,
στό χρόνο θ' ἀντηχεῖ ἡ χαρμόσυνη εἶδηση,
πάντα καινούργια ἡ ὁμιλία·
«τί θρηνεῖτε τόν ἄφθαρτον ὡς ἐν φθορᾷ;»
πάντα καινούργια ἡ ὁμιλία·
«οὐδενί, οὐδέν εἶπεν· ἐφοβεῖτο γάρ».
Πῶς ν' ἀποκαλύψει τήν ταυτότητα καί τή διαφορά;
Σωπαίνει γεμάτη κατάνυξη
γεμάτη ἐλπίδα γιά τή ζωή,
νῦν καί αἰεί, ἕως τῆς συντελείας
τοῦ χρόνου τῶν ἀνθρώπων.

(Από «Τό Σταυροδρόμι», 1973)

10 Ἀπριλίου 1938

Κύριε, μή μοῦ δίνεις τήν ὀδύνη πού περιέχω.
Εἶμαι τό διεσταλμένο ρόδο δίχως σεμνότητα,
εἶμαι ὁ καρπός πού ἀποστάζει ἀσύστολα χυμό,
εἶμαι ἡ θερμότατη καλοκαιρινή μέρα
πού ἀντηχεῖ τό φῶς, τήν πυράδα τοῦ ἥλιου.
Εἶμαι βαρύς ἀπό τόν ἴδιο ἑαυτό μου,
ὑποφέρω τήν ἔννοια τοῦ ἑαυτοῦ μου
σέ βάρος αἰσθήσεων ὑπέρμετρο.
Πολύχρωμο ἔντομο μέ ἔντονο χνουδι χρωμάτων
νά πετάξω δέν δύναμαι πιά.
Ποῦ ν' ἀποδέσω τόν ἑαυτό μου;
Ἡ ζωή πιό ὠραία,
ἰσάξια τοῦ θανάτου, μέ πληρώνει.
Κύριε, μή μέ παραδίνεις
στίς δυνάμεις πού περιέχω.
Νά καταστρέψει ἡ ἀρμονία
τήν ἡδονή πού ἀναθρόσκει,
νά συνθέσω τή γαλήνη.

Τά λόγια μου σπρώχνονται
στά στόματα ἀπ' τό σῶμα μου,
ὅπως ἡ ζωή πού ἀναβλύζει ἀπ' τή γῆ
στήν ὀρμή ἀπ' τό θερμό φῶς.

Στούς νεκρούς ἀνάμεσα πέρασα
γεμάτος ζωῆς προσφορά,
πῶς θά μοῦ ἀπαντήσει
ἡ σιωπηλή ζωή;
Ἐκραξα στούς ζωντανούς ἀνάμεσα,
ποιοί εἶναι οἱ ἐπιζῶντες
καί δέν ἀκούω ὀμιλία καμμιά;

Μέ διαπερνοῦν τά πρόσωπα,
ἀνόητοι περιπατητές τῆς Κυριακῆς ἡμέρας,
ἄσχημος ὄχλος.
Περιέχω τόν δρόμο μέ τά βρώμικα χαρτιά,
μέ τ' ἀκατάλληλα σκουπίδια,
κατέχω τή στεκούμενη κατάσταση
τῆς στατικῆς ἀηδίας στάσιμης,

μιλῶ τά φθαρμένα λόγια τῆς κοινῆς ἀντίληψης,
χαμογελῶ στά πρόσωπα τά βδελυρά κι ἀδιάφορα
χωρίζομαι, ἀποχωρίζομαι, δέν ὑπάρχω,
βρίσκομαι στήν ἀποσύνδεση.

(Ἀπό τήν «Πορεία», 1940)

Ἀμφιγνωμία

Μέ προσοχή ἐργάζομαι.
Κυρίως οἱ φθόγγοι πάλι, στή σύνδεση
τῆς λέξης μέ παρέσυραν· κι ἄν δέν εἶχε φθαρεῖ
τό νόημα τῆς μέθης, θᾶθελα νά τό μεταχειριστῶ.

Τά γράμματα τό μί καί φί, φωνητικά σημεῖα
ὑποβάλλουν τήν αἴσθηση τῆς πύκνωσης, τοῦ στοχασμοῦ.
Μύχια τά αἰσθάνομαι αὐτά, ἴσως καί ὑπερβολικά.
Νά, τά χωρίζει μόνο ἓνα ι ἀπ' τ' ἄλλο σύμπλεγμα
οὐρανισκόφωνου κι ἔνρινου, πάντοτε δελεαστικοῦ
στή μουσική τοῦ λόγου.
Αἴσθημα καί παραφορά λοιπόν, στήν πρόδεση
τῆς λέξης πού τό δεύτερο συνθετικό της
περιέχει κοίταγμα ψυχρό: ἀμφιγνωμία.

Ἀναζητώντας τό ἀκέραιο
ὁ ἔρωτας καί ἡ λογική συνδλίβονται στήν ὁμιλία.
Τήν ἐσώτερη.

Φθογγολογία, ὅταν
ἡ ρητορεία περισσεύει. Μή καί δέν εἶναι
ὅμως ἡ ζωή μας, ἀμφιγνωμίας τό τίμημα;

(1977)

ΕΥΧΑΙ ΕΙΣ ΚΕΚΟΙΜΗΜΕΝΟΥΣ

Προδημοσίευση:

«Νέα Ἐκκλησιαστική Ἀκολουθία εἰς κεκοιμημένους - Συντεθεισα καὶ προτεινομένη τῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπὸ ἀνωνύμου τινός τῶν περιλειπομένων»,

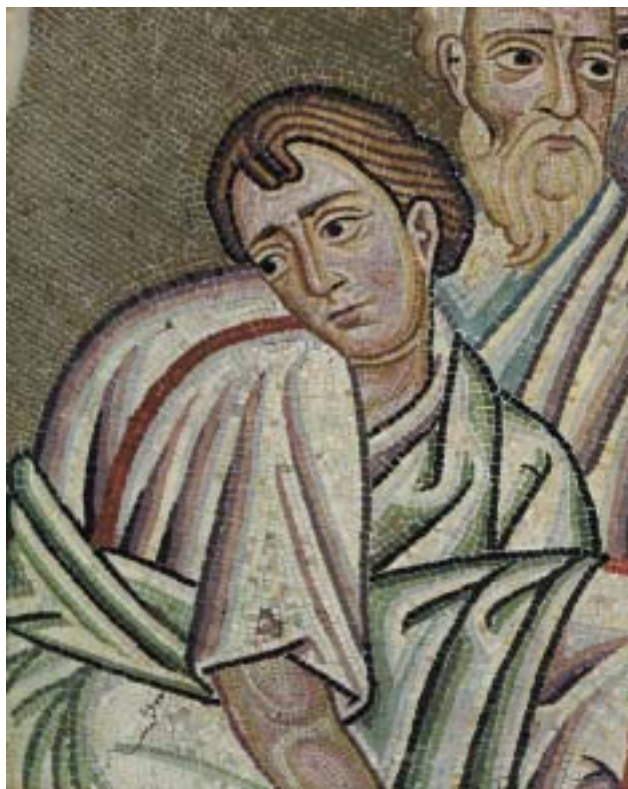
Ἐκδόσεις «Δόμος»

Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ ἀπερινόητος Θεός ὁ ἐνανθρωπήσας δι' ἡμᾶς καὶ ἀδιαβλήτως τὰ πάθη τῆς ἡμετέρας κτιστῆς Φύσεως ἀναλαβὼν διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, Σὺ ἔμπειρος γέγονας καὶ γινώσκεις τό δι' ἡμᾶς τούς βροτούς ἀνυπόφορον τοῦ θανάτου. Προειδῶς γάρ, Σῶτερ, ἐπερχόμενον ἐπὶ σέ τόν θάνατον, ἐν ἀγωνίᾳ γενόμενος, ἐδεήθης τῷ Πατρὶ παρελθεῖν ἀπὸ σοῦ τό ποτήριον, καὶ ὁ σός ἰδρῶς, ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος, τὴν τῶν λογικῶν σου πλάσμάτων δριμεῖαν ἀποστροφὴν διὰ τόν ἀπὸ τοῦ σώματος χωρισμὸν ἐμαρτύρει. Δεσμῶται ἡμεῖς τοῦ θανάτου, ὡς ὄντα κτιστά, πεπερασμένα, Χριστέ Ἰησοῦ, μόνην καταφυγὴν παρηγορίας καὶ ἐλπίδος ἔχομεν τὴν ἀγάπην τὴν σὴν τὴν συγκροτοῦσαν ἡμᾶς εἰς τό ζῶηφόρον τῆς Ἐκκλησίας σῶμα. Διό καὶ σήμερον τόν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἠγαπημένον καὶ ἐξ ἡμῶν μεταστάντα δοῦλον σου (τόνδε) τῇ ἀγάπῃ τῇ σῇ καὶ τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Πνεύματος παραδίδομεν ἐν συναγωγῇ καὶ συνάξει περιλειπομένων. Δέξαι, Κύριε, τόν ἀδελφόν ἡμῶν ἐν ἀγκάλαις τῆς σῆς ἀπειρου ἀγαθότητος καὶ ἐν αὐταῖς καθορώντων τοῦ σοῦ προσώπου τό κάλλος τό ἄρρητον. Ὅτι εὐλογημένος καὶ δεδοξασμένος ὑπάρχεις, εἰς τούς αἰῶνας. Ἀμήν.

Οτρίσηλιος Θεός ἡμῶν, ὁ ὑπερούσιος καὶ ἀκατάληπτος, ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, τὰ τέκνα σου, τὰ βοῶντά σοι ἐν ἐκπλήξει ὡς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματά σου καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοί σου Κύριε. Τίς γάρ ἡ αἰτία, ἄρα, δι' ἣν ἐποίησας τόν κόσμον τοῦτον πρῶτον καὶ ἐπλούτησας αὐτόν οὕτως ἐν τῷ πικασμῷ καὶ τῷ πλήθει τῶν εἰδῶν καὶ τῶν φύσεων; Ὄρας καὶ καιρούς, τὴν συνάφειαν νυκτός καὶ ἡμέρας, μεταβολάς συνεργούς τοῦ χρόνου, τὰ ἐκ τῆς γῆς ποικίλα ἄνθη, τὰς καλλίστας οἰκοδομάς τῶν πόλεων καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ὠραῖα παλάτια. Καὶ πῶς ἐν πρώτοις ἔθου ἡμᾶς ἐν αὐτῷ καὶ

ἔψηξας ἐν ἡμῖν τὴν ἀγάπην τῆς πολυζωΐας, καὶ ἐξαίφνης μεταίρεις ἡμᾶς ἐξ αὐτοῦ διὰ θανάτου, καὶ ἀφανίζεις τὰς μορφὰς ἡμῶν, καὶ ἐκχέεις τὴν κρᾶσιν ἡμῶν, καὶ συμμίσγεις αὐτὴν ἐν τῇ γῇ. Καὶ παραχωρεῖς καταλυθῆναι καὶ ἐκτακῆναι καὶ ρυθῆναι τὴν κατασκευὴν ἡμῶν, ἕως οὗ παντελῶς ἀπογένῃται τῆς ἀνθρωπίνης ιδιότητος. Σὺ ὁ Πλαστοουργός τῆς Φύσεως, ὁ Παντοκράτωρ, ὁ ἐν τῇ σοφίᾳ καὶ τῷ κάλλει τῶν κτισμάτων σου ἀποκαλυπτόμενος Λόγος, συγκατάβηθι τῇ ἐμῶν ἀγνοίᾳ ἡμῶν καὶ πρόσθετος ἡμῖν πίστιν τὴν εἰς Σέ. Ἐν ἄλλῃ πολλῶ καὶ θλίψει, ἀλλὰ θαρροῦντες εἰς τὴν σὴν ἄμετρον δι' ἡμᾶς ἀγάπην, παραδίδομέν σοι σήμερον τὸν μεταστάντα ἀδελφόν ἡμῶν (τόνδε). Σὺ δέδωκας αὐτῷ ὑπόστασιν ζωῆς τῷ πλαστοουργῷ σου προστάγματι καλέσας αὐτόν ἐκ τοῦ μῆ ὄντος εἰς τό εἶναι. Σὺ ἀνάλαβε αὐτόν καὶ τανῦν ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, ὁ εἰπών· «ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ κἂν ἀποθάνῃ, ζῆσεται». Σὺ ὁ ἀχρόνως ὑπάρχων καὶ δοξαζόμενος, εὐλογητός Κύριος καὶ Θεός ἡμῶν.

Ἄναρχε, ἀόρατε, ἀκατάληπτε, ἀνεξιχνίαστε Κύριε, ὁ δημιουργός τοῦ ἀπειραριθμοῦ τῶν γαλαξίων καὶ τῆς παμπληθούς τῶν ἐπὶ γῆς ἐμβίων, ὁ πλάσας τὸν λογικόν ἀνθρώπων, μεσίτην καὶ γεφυροῦργόν μεταξὺ κόσμου κτιστοῦ καὶ σοῦ τοῦ ἀκτίστου Θεοῦ, προσάγομέν σοι σήμερον τὸν ἀδελφόν ἡμῶν (τόνδε), τὸν κατὰ τὴν νομοτέλειαν τῶν κτιστῶν, ὑπὸ τῆς ἀγάπης σου προνοηθεῖσαν, περατώσαντα τὸν βίον καὶ ἐπ' ἐλπίδι ζωῆς κοιμηθέντα. Καὶ δεόμεθ' ἀ σου Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Τίε καὶ Λόγε τοῦ Πατρὸς, ποιήσον τὴν αὐτοῦ ἐκδημίαν πᾶσχα ἐόρτιον, διάβασιν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας τοῦ ἐφημέρου εἰς τὴν ἀχρόνιον τῆς μετὰ σοῦ κοινωνίας. Ὁ γὰρ λαός σου καὶ ἡ Ἐκκλησία σου ἰκετεύουσί σε· Δός τῷ ἀδελφῷ ἡμῶν ἐκδημήσαντι ἐκ τῆς Φύσεως ἐνδημῆσαι τῇ ζωσποίῳ σου Χάριτι. Σὺ ἐκάλεσας αὐτόν ἐκ τῆς ἀνυπαρξίας εἰς τὴν ὑπαρξιν, ἡ κλήσις σου γέγονεν αὐτοῦ ὑπόστασις Φύσεως κτιστῆς. Καὶ τανῦν, τῆς Φύσεως τελευτησάσης, σῶσον αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν ἐνεργουμένην οὐχὶ πλέον διὰ κτιστῶν ἐνεργειῶν, ἀλλὰ διὰ τῆς σῆς ἀχρόνου Χάριτος, καθάπερ σώξεις, Χριστέ ὁ Θεός, τὴν ὑπαρξιν καὶ τὴν ἐνεργειαν τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἁγίων σου. Ὅτι σοὶ τό σέβας καὶ ἡ μεγαλωσύνη καὶ ἡ δόξα Ἰησοῦ τῷ Χριστῷ σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ παρακλήτῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, ἀχρόνως. Ἀμήν.

ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΕΥΧΟΥΣ

Ἐξώφυλλο: Θεραπεινίδες (τμήμα ἀπό τήν Κοίμηση τῆς Θεοτόκου), Μοναστήρι Studentica, Σερβία. Σελίδα 16: Ἀπόστολος Ἰωάννης, ψηφιδωτό, Μονή Δαφνίου.

Τό περιοδικό «Ἐπίγνωση» ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο. Ἐκδότης: Παῦλος Πολιτίδης. Συντακτική ἐπιτροπή: Ἰ. Καλόμοιρος, Ἀ. Μπύρου, Π. Πολιτίδης. Ἐκτύπωση: Ἐκδόσεις «Ζέφυρος». Διεύθυνση ἐπικοινωνίας: Τ.Θ. 21098, 555 10 Πυλαία, Θεσσαλονίκη. Τηλ.: 6936 927002.

E-mail: epignwsi@gmail.com. Διεύθυνση στό διαδίκτυο: www.zephyr.gr/stjohn

Ἡ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ καλεῖ ὅσους ἀπό τοὺς ἀγαπητοὺς ἀναγνώστες μποροῦν, νά συμβάλλουν μέ μιά ἐτήσια συνδρομή 10 Εὐρώ στά ἔξοδα τῆς Ἐπίγνωσης. Οἱ προαιρετικές αὐτές συνδρομές ἄς ἀποστέλλονται μέ ταχυδρομική ἐπιταγή στή διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ.

